

- nikაციyних system ta merej specialnogo pryznatchennya» (20 jovtnya 2011).* К.: VITI NTUU «КPI», 2011. PP.34 – 37.
6. Kozubtsov I.M. Filosofiya formuvannya mijduscyplinarnoyi naukovy-pedagogichnoyi kompetencyi vchenykh (Philosophy of forming of міждисциплінарної scientifically pedagogical competence of scientists). *Nauka i obrazovanie : sb. tr. Mejdunarodnu nauchno-metodichesky seminar, (13 – 20 dekabrya 2011., OAE g Dubai).* Hmelnyk : Hmelnycky nacionalny universytet, 2011. PP. 120 – 122. ISBN 978-966-330-133-4.
7. Partyko Z.V. Tscho zachytschaemo : dysertacii v zilomu tchu lysche polojennya dlya zachysty? (That protect: dissertations on the whole or only position for defence?) *Atestacyyny visnyk.* 2012. № 4 (06). P. 83-89.
8. Pro zatverdjennya Pereliku naukovykh specialnostey MONmolod'sport Ukraina. Nakaz. Perelik. vid 14.09.2011 №1057 (About claim of List of scientific specialities of Monmolod'sport of Ukraine; Order, List from 14.09.2011 №1057). *Oficyyny visnyk Ukrainy vid 14.09.2011,* no.78, PP. 215, St.2893, kod aktu 58517/2011.
9. Rozov M.O. Pohvala neznaniyu (Praise to ignorance). *Znaniye syka.* 2009. №1. P. 29 – 38.
10. Kozubtsov I., Fedorova K. Fundamentals of building the interdisciplinary prism and filters in scientific and pedagogical aspects. «Ғылым және білім» Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің ғылыми-практикалық журналы. Ғылым және білім. 2012. no.4 (29). PP. 145 – 151. ISSN 2305-9397.

Козубцов Ігор Миколайович – кандидат технічних наук

Науковий центр зв'язку та інформатизації Військового інституту телекомунікацій та інформатизації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Адреса: 01011 м. Київ, вул. Московська, 45/1

E-mail: kozubtsov@mail.ru

Kozubtsov Ihor Mykolaiovych – PhD in engineering

A scientific center of connection and informatization of the Military institute of telecommunications and information technology of the National technical university of Ukraine «Kyiv polytechnic institute»

Address: 45/1, Moscow Str., Kyiv, Ukraine, 01011

E-mail: kozubtsov@mail.ru

УДК 1:316.35(045)

Образ спільності в соціально-культурному світі України

С.В. ЯНКОВСЬКИЙ

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна,

E-mail: stephanuam@gmail.com

Авторське резюме

У представленій статті досліджено феномен спільності в українському соціально-культурному світі. Обґрунтовано розбіжність просторового та часового феномена спільності. Частина досвіду існування засвідчують артефакти культури, в яких передано властиву людині спрямованість на утвердження, визнання, почуття спорідненості, підтримку через свідоме або несвідоме сприйняття своєї приналежності – переживання спільності.

Філософія в Україні спирається на потужну традицію історіософії, під впливом якої у визначенні сутності феномена спільності в українському соціальному та культурному світі переважають соціологічні, етнографічні дискурси та політичні коментарі. Однак на сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим виявляється пошук стратегії, яка б відобразила культурний спадок української спільності в контексті «української ноосфери».

Теоретичні та практичні підвалини підходів до конструювання «українського» світу спираються на ідею спілкування в сенсі «сродства», представлену в теорії взаємодії «природи-розуму-діла» Григорія Сковороди; ідеї природно-культурної та природно-економічної єдності буття людини та народу Михайла Грушевського, Богдана Кістяківського тощо. Утвердження в теоріях темпоральні та просторові концепти спільності потребують реінтерпретації в контексті утвердження уявлення про зв'язок людини із середовищем власного існування.

Проаналізовані в статті концепти геофізичного просторового локусу українського соціально-культурного світу експлікують космологічний образ українського ландшафту. Визначено, що образ спільності в українському соціально-культурному світі належить до об'єктивних уявлень суб'єкта, в яких виражено переживання взаємозалежності природного та антропогенного у комунікативному середовищі, до якого належать як соціум, так і природа.

Ключові слова: спільність, спільнота, ідея інтеграції, ландшафт, символічна реальність, ритуал, соціально-культурний світ України.

Images of community in the socio-cultural world of Ukraine

S.V. YANKOVSKYI

Zhytomyr Ivan Franko state university, Zhitomir, Ukraine, E-mail: stephanuam@gmail.com

Abstract

The outline of culture the Ukrainian socio-cultural world is analysed through the community phenomenon. The divergence between spatial and temporal of the community phenomenon is interpreted. The community phenomenon denotes some experience of the interdependence of natural and anthropogenic in the communicative environment, to which both socium and nature, «Ukrainian noosphere», belong. The cosmological view reflects the subject matter of such an interaction. The language and the calendar are means of turning a geophysical spatial locus into a holistic image of the socio-cultural world, «Ukrainian oecumene».

This research comes from the hypothesis about the difference between the temporal definition of the community phenomenon and the spatial one. Despite the circumstances which conditioned the dissipation of «Ukrainian» in the modern history and in the contemporary one, social practices of scientific and social discourses generate the community integral view. It reflects the nature of the contemporary Ukrainian social and cultural identification process in a modus of its spatial definition.

A human's social connections demand not only rational and discursive conceptualization, which is expressed in some fields of humanistics, social and political sciences, but also philosophizing, critical and analytical reflection, which allows to observe and to study the subject of the research in its universal wholeness. The notion of a geophysical spatial locus is a form of the idea about a human's connection with his or her own life environment. They establish a foundation of the community cosmological view.

The community temporal concepts established by ethnography and sociology are aimed at finding the community ontological principles. The concepts which form the image of a geophysical spatial locus of the Ukrainian socio-cultural world, constituting the landscape of the Ukrainian macrocosm, which is represented by words sky, steppe, wind, forest, mountains. Their history is the Ukrainian landscape's language, in which the nature of the Ukrainian macrocosm expresses itself. The community in the Ukrainian socio-cultural world is an image of unity which generates a synthesis of local and discursive, rational and intuitive, sensuous and symbolical forms of the reality perception. The modus of the Ukrainian noosphere geophysical spatial locus expresses itself in the realization of your own belonging to the whole, in the co-existence of a human being and the world.

Keywords: communion, community, idea of integration, landscape, symbolic reality, ritual, socio-cultural world of Ukraine

Постановка проблеми. Соціальні зв'язки людини потребують не тільки раціонального та дискурсивного осмислення, що представлено в окремих галузях гуманістики, соціальних та політичних наук, а й філософствування, критичної та аналітичної рефлексії, яка дозволяє спостерігати та вивчати предмет дослідження в його універсальній цілісності. Ідеальний теоретичний зміст уможлиблює конструкції дозволяє визначити природу, причини, наслідки, особливості, характер відносин, діяльності людей. Філософствування встановлює сутність взаємозалежності окремих та протилежних частин цілого, індивідів. Частина досвіду людського існування, засвідчена артефактами культури та фактами із сфери природознавчих наук і психології, виявляє властиву людині спрямованість на утвердження, потребу у визнанні, почуття спорідненості, взаємну підтримку через свідоме або несвідоме сприйняття своєї приналежності до оточуючого соціуму. Отже, всіх тих ознак і рис, які позначаються словом «спільність».

У науковому пізнанні спільність представлена через різноманітні дескрипції соціальних зв'язків та відносин. Теоретизування щодо природи спільності стали основою з'ясування сутності проблеми спілкування в гуманістиці. Демаркація категорій «спільність» і «суспільство» становить основу чистої соціології Фердинанда Тьоніса (Ferdinand Tönnies). В психологічних

науках визначення характеру та особливостей спільності і її видів постає рушійною силою становлення соціальної психології, яка бере початок у дослідженнях феномена натовпу Гюстава Лебона (Gustave Le Bon). Студіювання політики через концептуалізацію розуміння спільності охоплює широку сферу питань від кратологічних теорій до вивчення політичного поля. Актуальні проблеми наукових розвідок дозволяють розмежувати метафізичну та емпіричну, органічну та штучну, ноуменальну та феноменальну універсалії («сенса») спільності.

В рамках досліджень вітчизняних науковців потужний характер набули історіософські дослідження природи, світоглядної культури, історичного буття українського народу. Значного поширення у вітчизняних філософських, соціальних дискурсах та в культурологічних, мистецтвознавчих, літературознавчих студіях набула юнгіанська концепція архетипів. Використання термінології психоаналізу сприяє транспозиції концепту «архетип» в наукові дискурси гуманістики, соціальних, політичних наук, педагогіки та коментарі ЗМІ тощо. Результатом є наступні методологічні особливості інтерпретацій феномена спільності:

намагання репрезентувати такі концепти психоаналізу, як «несвідоме» та «архетип» у якнайширшому контексті, виявляючи його історію від Античності до сучасної філософської

думки в Україні [5]. Подання української світоглядної культури на основі синтезу онтологічно-екзистенціальної філософії та діалектичної теорії мислення.

Домінування соціологічного та етнографічного дискурсів у визначенні сутності та дослідження феномена спільності в українському соціальному та культурному світі.

Метою дослідження є з'ясування сутності «українського» світотворення або конструювання «українського» світу (Worldmaking за Н. Гудменом (Nelson Goodman) та П. Бурд'є (Pierre Bourdieu)), або відповідно до філософського досвіду у вітчизняній інтелектуальній традиції, «української ноосфери» (концепція еволюції та концепт ноосфери Володимира Вернадського).

Аналіз досліджень і публікацій. Останніми роками в процесі численних дискусій (причому, питання «гібридної ідентичності» в соціології), масштабних коментарів (наприклад, публічні позиції Ю. Андруховича, О. Забужко, Д. Табачника) та досліджень феноменів і явищ соціальної та культурної ідентичності в філософських, історичних, соціальних, політичних науках та культурологічних студіях було зроблено значні кроки у вивченні, з'ясуванні, поясненні основних тенденцій сучасної світоглядної культури в Україні, соціально-історичних особливостей формування «української ідеї», перспектив української культури в глобальному світі та збереження культурного спадку в контексті освітньої, інформаційної політики та культуротворчої діяльності.

Теоретичні та практичні підвалини підходів до осмислення феномена спільності спираються на певну низку ідей, які характеризують специфіку філософської рефлексії в Україні. Це, перш за все, ідея спілкування в сенсі «сродства», яка представлена в концепції взаємозв'язку та взаємодії «природи-розуму-діла» Григорія Сковороди; ідеї природно-культурної та природно-економічної єдності буття людини та народу Михайла Грушевського, Богдана Кістяківського, Юлія Вассина; обґрунтування особливостей соціально-історичного досвіду українського народу та перспективи його історичного майбутнього у роботах Володимира Винниченка, Дмитра Донцова, Олександра Кульчицького, Івана Мірчука; виявлення специфіки світоглядної культури України як форми самоутвердження людини у світі в працях Павла Копніна, Володимира Шинкарука, Сергія Кримського тощо.

Виклад основного матеріалу. Дана розвідка виходить з гіпотези про розбіжність часового та просторового визначення феномена спільності. Можна стверджувати, що узагальнення та інтерпретації феномена спільності в численних методах аналітичної, феноменологічної редукції, герменевтики, деконструкції, відбувається відповідно до лінгвістично-темпоральної природи феномена спільності. Утверджені темпо-

ральні або часові концепти спільності спрямовані на виявлення онтологічних основ спільності. Наприклад, такі концепти, як «ментальність», «менталітет», «доля» тощо.

Часово-просторова визначеність особистості характеризується своєрідною послідовністю та тривалістю, протягом якої виформовується особистісна сфера через визнання своєї ідентичності як «з середини», так і «зовні». Дослідження соціально-культурного світу як образу геофізичного просторового локусу визначається на засадах міждисциплінарного підходу. Оскільки необхідно врахувати певні застереження, які стосуються суті сприйняття соціально-культурної ідентичності в антропологічних, етнографічних дослідженнях та студіюваннях культури. Предмет кожної з зазначених галузей наукового пізнання є відгалуженням практичної філософії, яка розглядає людину в системі самопізнання.

Основою філософського самопізнання є визначення меж, обріїв сприйняття нею самої себе, оточуючого світу та суспільства, до якого вона належить. Розуміння такої позиції використовується окремими науками. Наприклад, етнографічні дослідження об'єктивують реальність мовно-лінгвістичних ознак спільності через компліментарність матеріальної та духовної культури. Тому етнографічне визначення етнічної спільності засновується на спільності мови та території, особливостях господарювання й організації праці, побуту, культурних цінностях (національному характері, звичаях, поведінці). Епістемологічне значення матеріально-духовного бачення спорідненості людини із геофізичним локусом її перебування-в-світі, «Dasein» (якщо використати термінологію феноменології та екзистенціалізму), корелює із уявленням про те, що природа є об'єктом або «майстернею для праці». Класичний етнографічний дискурс використовує термін «народ» як позначення спільноти, яка має, так би мовити, «відвоювати у природи своє місце під сонцем».

Соціологічне бачення спільності зумовлюється просвітницькою ідеалізацією держави як інструменту вдосконалення соціальної реальності. Етнографічна модель приборкання природи доповнюється національною моделлю панування. Геофізичні особливості є лише умовами, які утворюють зовнішні обставини існування спільності. Форма спільності твориться картою, а не територією. Вірогідно, що таке сприйняття імпліцитно наслідуює просвітницьку критику старозаповітної традиції історії. Біблейський образ «землі обітованої» та «національного державного утворення» є вираженням телеологічної сутності державного панування. Ймовірно, що просвітницька модель нації засновувалась не на сприйнятті природного зв'язку народу із територією, а на принципі секуляризації: відчуження символічного зв'язку людини та землі

і остаточного перетворення землі на об'єкт товарно-грошових відносин. Цей принцип тлумачився політично. Наприклад, відчуження церковних земель відбувалось незалежно від форм державного панування – імперська, республіканська, конституційна. Так само у новітній час починають поширюватися і утопічні візії, які акцентують увагу на тому, що земля має належати працівникам, тим, хто її обробляє.

Просвітницьке бачення володарювання є практичним запереченням антично-середньовічному уявленню про те, що володіння землею є природним та природженим символом володарювання. І зрозуміло, що такий погляд є вираженням зміни соціально-культурної орієнтації особистості, відтак труд і накопичення матеріальних благ постають основою суспільного благополуччя, а не походження і природжені якості особистості. Просвітницьке сприйняття феномена спільності утверджується одночасно із поширенням законодавчих норм на певну територію, що виражається у зростанні ролі і значення державного бюрократичного апарату.

Від епохи Просвітництва геофізичний ландшафт європейських країн розглядався як окреслення природних кордонів національної держави, які мають перерозподілятися відповідно до інтересів панівного етносу. Символом єдності політики, ідеї, засобу панування є національна армія. Національні держави і континентальні, колоніальні, світові війни є спорідненими явищами, які наочно демонструють, що національна спільнота є надприродною формою панування. У цьому сенсі національні символи перетворюють ландшафт на національний символ спільності. Наприклад, тлумачення «синьожовтої смуги» на українському прапорі або отожднення «степу» із Україною.

Попри обставини, які зумовили розпорошення «українського» в новому та новітньому історичному часі, соціальні практики наукових та соціальних дискурсів генерують інтегративне бачення спільності. Наприклад, терміни «етнічна спільнота», «спільне походження», «територіальна спільнота базового рівня», «українська спільність», «спільнотність». Такі конотації спільності є функціональними. В них виражено притаманне культурі просторово-топологічне, концептуально-лінгвістичне, темпорально-історичне значення соціальних зв'язків. Проте імовірно, що феномен спільності має розкриватися не тільки в концептуально-дискурсивному вимірі, а й в символічному та раціонально-інтуїтивному осягненні світу.

Для сучасної української спільноти ідея інтеграції має експресивного, конотативне, контекстуальне значення, оскільки вона доповнює або навіть творить емотивний вимір у тих номінативних лакунах, які мають джерелом наслідки темпорально-просторової розпорошеності «українського» в імперських просторах та уто-

пічних візіях. Засновок даної ідеї має складати не есхатологічна апологетика, а інтерпретації фактів, які відіграють важливу роль у процесі соціальної та культурної ідентифікації нинішньої «українськості» в модусі її просторової визначеності.

По-перше, особистість усвідомлює свою приналежність до геофізичного локусу, який вона в процесі становлення особистості починає усвідомлювати як соціальну реальність, дійсний зв'язок та поєднання з минулим. Наприклад, «Крим» є геофізичною реальністю, яку усвідомлюють як власне минуле і татари, і греки Приазов'я, і росіяни, і українці. Проте факт такої геофізичної спільності не має значення у тому сенсі, що він становить основу минулого трьох різних форм соціально-історичного досвіду, а саме: українського сучасного, російського радянського та татарського дорадянського. Для татар Крим це ще й досвід депортації з історичної батьківщини. У той же час грецька спільнота Приазов'я, яка складається із грекомовної, румейської та тюркомовної, урумської громад пов'язує із Кримом міфологічну основу власної ідентичності. Адже в процесі переселення із Криму в Приазов'я вони й отримали спільний етнонім «греки», який первинно, вочевидь, позначав конфесійну приналежність і утвердився в якості етноніму лише на початку 1920-х років.

По-друге, минуле, яке вміщує реальність, не може перетворитися на власне минуле екстериторіально, тобто без території не існує минулого. Приміром, звернемось до досвіду еміграції, оскільки емігрант за визначенням позначає особу, яка залишає, так би мовити, «батьківські терени». Українці належать до націй, які мають в новітній історії широкий досвід історії еміграції. Досвід української еміграції є відмінним від досвіду, який описується матрицею «метрополія / колонія», згадаймо зв'язок країн Магрибу із П'ятою Республікою або Великою Британією та Пакистану, Індії тощо. Характерною для наших співвітчизників, як і для італійців, греків, турків, є еміграція у пошуках кращої долі. Так, тисячі українців у різні часи відправились на заробітки до країн Європи, Америки та Австралії. І якщо зв'язок емігрантів із батьківщиною не переривається, то зрештою емігранти повертаються до рідних місць. У той самий час, коли такий зв'язок стає з якихось причин неможливим, відбувається його консервація у символічному просторі, і тоді виникають проблеми ідентичності. Як-от, сформовані на початку ХХ ст. українські греко-католицькі громади в діаспорі, законсервували певну візію України, хоча її відповідність існуючому стану речей в Україні є дискусійною темою.

Утім територія є не тільки геофізичною, а й символічною реальністю. Наприклад, протистояння православних громад в Україні є територіальними змаганнями, ускладненням вза-

ємовідносин між православ'ям та католицизмом в Україні через так звані «історичні землі канонічного православ'я» тощо. У випадках, коли спільність визначається символічним простором, слід говорити про інший сенс спільності: спільність як приналежність, а не спільність як взаємозв'язок і взаємодію. Відтак, зазначимо, що символічний простір, який не має геофізичного підґрунтя, породжує примари, як то сталось із польськими Станіславом і Львовом, грецько-єврейським Маріуполем, угорським Ужгородом тощо.

По-третє, соціальні зв'язки мають завжди конфігурацію у просторі, яка не твориться, так би мовити «миттєво» чи то спонтанно, а сприймається «з середини» та «зовні» як доступне кожному індивіду «загальне місце». Воно знаходиться на перетині дискурсивних та технологічних можливостей його втілення, уречевлення, унаочнення. Наприклад, житло є спільним місцем, в якому відбувається те, що має назву «родини-сім'ї». Взаємовідносини такої родинної спільноти втілюються через перерозподіл житлового простору. А конфігурація такого перерозподілу не залежить від економічного та політичного факторів. Скоріше економіка сприяє уречевленню сімейних цінностей, а політика може відображати той стан родинних зв'язків, які члени спільноти сприймають за традицію. Наприклад, гендерні стереотипи впроваджували гінекей як частину грецької будівлі аж доти, доки не змінилось уявлення про походження людини. Коли воно перетворило і чоловіка, і жінку на образ і подобу власного творця, тоді гінекей зникає і в оселях і в громадських будівлях. Втім утвердження такого уявлення тривало не одне століття, а беручи до уваги спільний вміст культур, породжених християнством, понад тисячоліття. Проте зв'язок між статутом жінки і впливом східнохристиянської традиції очевидний, та соціокультурна аналогія між закріпаченням і впровадженням норм «домострою», може бути плідною для з'ясування певних особливостей символічного перерозподілу соціального простору. Таким чином, поняття геофізичного просторового локусу є формою уявлення про зв'язок людини із середовищем власного існування. Вони становлять засновки космологічного бачення органічності, автентичності, справжності людського буття у світі. Таке бачення є метафоричним і визначається якісним універсалізмом соціально-культурного світу: обрії, орієнтація, комунікаційні шляхи – генеалогічний образ спільності.

Концепти, які утворюють образ геофізичного просторового локусу українського соціально-культурного світу, складаючи ландшафт українського світотворення, представляють слова «небо», «степ», «діл», «вітер», «ліс», «гори». В своєму етимологічному визначенні ними позначено сприйняття геофізичних об'єктів, в яких

відтворена, так би, мовити ойкумена української ноосфери: «небо» пов'язано із визначеннями повітряного простору, в якому центральне місце обіймає саяво [2, т. 4, с. 57]; «степ» – великого безлісного рівнинного простору [2, т. 6, с. 409]; «діл» – низини, підлоги, ями тощо [2, т. 2, с. 89]; «вітер» – «рух повітря» [2, т. 1, с. 406]; «ліс» – «простір, укритий рослинністю», «ліс як будівельний матеріал» [2, т. 3, с. 266]; «гора» – підвищення поверхні [2, т. 1, с. 563].

Історія самих зазначених слів є мовою самого українського ландшафту, в якому засвідчено те, як у лінгвістично-комунікативних зв'язках творився образ української ойкумени. Значення слів «степ» та «діл» є бінарною опозицією, що виявляє структуру українського ландшафту. «Небо» позначає сприйняття та відчуття свого місця людини у природній цілісності: «Вітер» відповідає значенню феноменів природного руху, які утворюють цілісний та неподільний простір. «Гори» визначають обрії, які охоплюють «діл» разом із «степом», утворюючи цілісність українського ландшафту. «Ліс» є метафорою утаємниченого в космосі знання спорідненості людини і світу. Все, для чого «ліс» не є наявним буттям, належить до «штучного». «Штучне» від «природного» відрізняє справедливості. «Природне» є справедливе як таке, «штучне» є втіленням людського вагання між «трансцендентним і трансцендентальним», існування відкрите небу.

Творення української ойкумени завершує космологічне бачення, яке виявляє сутність українського світотворення. Породжене із самого ландшафту, воно охоплює природні явища, що сприймаються як зіткнення натурфілософських стихій «землі» і «води». Їх протистояння вимірюється експліцитно та імпліцитно. Особливе значення у конституюванні дискурсів української автентичності або «українства» має материнській образ землі, її зовнішня доступність та утаємничена спорідненість із містичним світом. Стихія землі є означенням родючості, в той час як вода є метафорою запліднення. Згадаємо, про «живу» та «мертву» воду, про «цілющу» та «руйнівну» силу води. Тому «урожай», «здоров'я», природно-кліматичні явища становлять експлікації боріння стихій. У той час як вдача, чесноти та інші виявлення людської поведінки є виявленням потайної, містичної, імпліцитної сили. Згадаймо такі прислів'я, в яких репрезентовано дану візію. Наприклад, «земля все дає та забирає все», «усе добро від землі», «як такого земля носить», коли йдеться про людину, поведінка якої викликає обурення, образу та інші негативні почуття. Антонімія «рідна / чужа» земля вказує на особливість взаємозв'язку людини та землі, на якій вона народилася. Ця ж сама особливість позначена ритуалом поїдання чи цілування землі – клятва на доказ правди, поховання із жменню рідної землі

на чужині. Імовірно, що таке ставлення до землі походить із прадавніх часів індоєвропейської єдності, яка так само представлена в грецькому міфі про Ерехтейя (Ερεχθεύς) та в науковому дискурсі Нового часу терміном «автохтони».

Інші натурфілософські стихії «вогонь» та «повітря». В українській ноосфері «вогонь» є трансцендентним явищем: небесне сяйво покрито небесами; метафора свічки як зірки, метеорні явища і загадування бажань тощо. «Повітря» є феноменальним явищем: повітря може гуляти; «вітер у голові віяти» тощо.

Так само повітряний рух є пересуванням у просторі, яке відбувається із скороченням часу. Природний рух залежить від того, чим його наведено. Імовірно, що в таких архаїчних уявленнях зароджується той погляд на природу фізичного явища, який отримує телеологічної інтерпретації, яка набуде концептуальної визначеності в теорії імпульсу (наявності первинного поштовху в явищі природного руху, який спостерігає людина).

Основою космологічної комунікації, осередком якої є перетворення індивідуального на загальне, в якому утримується зв'язок людини із власною людяністю, є ритуал. Існування людини здійснюється відповідно до календарного переліку космологічних подій, сутність яких розкриває зміна станів натурфілософських стихій. Форму цих ритуалів становить спілкування із землею, щоби набратися її цілющої сили, та водою, щоби протистояти її чарам або вжити на благо. Вірогідно, що християнство сприяло перетворенню пов'язаних із водою ритуалів. Оскільки водохрещення становить одну з основ християнських таїнств, а дохристиянська епоха наділила водну стихію численними істотами,

які становлять загрозу існуванню людини: русалки, водяні тощо.

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо, що спільність у соціально-культурному світі України є образом єдності, який породжує синтез локальної та дискурсивної, раціональної та інтуїтивної, чуттєвої та символічної форм сприйняття реальності. Зазначена конфігурація просторових уявлень уречевлює й унаочнює механізми опанування та відтворення соціальних зв'язків і стосунків, що сприймаються в якості влади («панування»), традиції («неповторність»), місії («сенс») тощо. Концептуальні метафори геофізичного просторового локусу експлікують космологічний образ українського ландшафту. Мова є засібом трансформації світу, що є предметом спостереження, в об'єктивне уявлення суб'єкта спостереження про значення власної приналежності до геофізичного просторового локусу. Таким чином, феномен спільності позначає переживання взаємозалежності природного та антропогенного в комунікативному середовищі, до якого належать як соціум, так і природа.

Модус геофізичного просторового локусу української ноосфери можна позначити як перебування «обличчям до...». Знаходячись у ньому людина може перебувати в процесі спілкування з природними стихіями та містичними силами. Імовірно, що в українській ойкумені природа і є тією містичною силою, яка може бути спотворена недосконалістю людських вчинків та вистворів. Припустимо, що саме в цьому і полягає негативний вимір екологічної свідомості, який може бути знятий (в діалектичному сенсі) лише усвідомленням власної приналежності до цілого, в співбутті людини та світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арендт Х. Між минулим і майбутнім : пер. с англ. / Х. Арендт. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2002. – 321 с.
2. Етимологічний словник української мови : у 6 т. / ред. колегія О.С. Мельничук (гол. ред.), І.К. Білодід, В.Т. Коломієць та ін. – К. : Наукова думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
3. Монастирський Г. Теоретико-методологічні засади модернізації технологій управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня / Г. Монастирський // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2008. – № 4. – С. 36–49.
4. Обушний М. Теоретико-методологічні засади сучасного українознавства / М. Обушний, Т. Воропаєва, О. Мостяєв // Українознавство. – 2008. – № 4. – С. 45–50.
5. Процик І.В. Поняття архетипу в науковій літературі: генетико-теоретичний аспект / І.В. Процик // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Філологічні науки. – 2009. – № 2. – С. 56–67.
6. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство : пер. с нім. / Ф. Тьоніс. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. – 262 с.
7. Hérodote. Histoire. Livre I. Chapitre 0-9 [En ligne] / Hérodote. – Mode d'accès: http://mercure.fltr.ucl.ac.be/Hodoi/concordances/Herodote_HistoiresI/lecture/1.htm

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013

REFERENCES:

1. *Arendt, H. Mizh mynulym y majbutnim (Between past and Future). Kiev, Duxh i litera, 2002, 321p.*
2. *Etymologichny slovnyk ukrainskohoji movy (An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language). Kiev, Naukova dumka, 1982-2012. T. 1-6.*
3. *Monastirsky, G. Teoretiko-metodolohichni zasady modernizatsiji tekhnolohij upravlinnja ekonomichnym rozvytkom terytorialnykh spilnjot bazovogho rivnja (Theoretical and methodological basis of modernization*

of control technology economic development of local communities baseline). Ternopilj. Visnyk Ternopiljskoho natsjonalnoho ekonomichnoho universytetu, 2008, no4, pp.36-49.

4. *Obushny, M. Voropayeva, T. Mostyayev, O.* Teoretyko-metodologichni zasady suchasnogho ukrajinoznavstva (Theoretical and methodological foundations of modern Ukrainian study). Kiev. *Ukrainoznavstvo*, 2008, no 4, pp. 45-50.

5. *Protsyk, I.V.* Ponyattja arkhetypu v naukovej literaturi: ghenetyko-teoretychnyj aspekt (Conception of Archetype in scholastic literature: in the light of origin and theory). *Zaporihia.Visnyk Zaporizhkoho natsjonalnoho universytetu. Seriya: Filolohichni nauky*, 2009, no2, pp. 56-67.

6. *Tönnies, F.* Spilnjota ta suspiljstvo (Community and Society). Kiev, *Dukh i litera*, 2005, 262 s.

7. Hérodote. Histoire. Livre I. Chapitre 0-9 [En ligne]. Mode d'accès: http://mercure.fltr.ucl.ac.be/Hodoi/concordances/Herodote_HistoiresI/lecture/1.htm

Янковський Степан Владиславович – докторант
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Адреса: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
E-mail: stephanuam@gmail.com

Yankovskyi Stepan Vladyslavovych – doctoral candidate
Zhytomyr Ivan Franko state university
Address: 40, Velika Berditshevska Str., Zhitomir, Ukraine, 10008
E-mail: stephanuam@gmail.com

УДК 141.32

Сравнительная характеристика значения речевых высказываний у М. Бахтина и Э. Бенвениста

Л.П. ШЕЛЮХ
Донбасский государственный педагогический университет, г. Славянск, Украина,
E-mail: ludart3000@mail.ru

Авторское резюме

В статье анализируется «глубинная» социальность человека в концепции речевых высказываний человека М. Бахтина в сравнении с теорией «производства» субъекта в речи, представленной в работах французского ученого Э. Бенвениста. Так, М. Бахтин предложил архитектурную модель человека, согласно которой безымянных, ничьих слов у человека не существует вовсе. Любое слово в культуре и социуме рано или поздно включается в непрерывающийся диалог чужих слов с их оценочностью, установками и смысловыми контекстами. Данная архитектурная модель человека предполагает антропологически - экзистенциальную природу эпистемологии, в которой диалогическое или соучастное мышление всегда ориентировано на видение в чужом слове альтернативную или другую точку зрения. Но тем самым этот новый тип лингвистики как металингвистики или метариторики очерчивает и предмет своего исследования, а именно – изучение высказывания в процессе его производства субъектом, что, в свою очередь, предполагает и определенную модель человека как субъекта высказывания и носителя определенных смыслов. Это было предметом научного интереса в свое время французского ученого Э. Бенвениста и на что сейчас ориентированы исследования французской школы автоматического анализа дискурса М. Пеше - П. Серио. Целью настоящей статьи является изучение философско-антропологических оснований речевых высказываний у М. Бахтина, конституирующих глубинную социальность в сравнении с «производством» субъекта в дискурсе или в высказывании - акте у Э. Бенвениста.

Э. Бенвенист формулирует условия вхождения говорящего в свою собственную речь. Другими словами, речь здесь идет о введении указателей или маркеров «живого» присутствия говорящего в самом акте высказывания. Если для Э. Бенвениста субъект – это, в первую очередь, субъект, порожденный в языке, субъект высказывания, то для М. Бахтина субъект всегда предшествует речевому высказыванию, он – уже человек, уже лицо, а не дискурсивная позиция или положение. Другими словами, речь здесь идет о введении указателей или маркеров «живого» присутствия говорящего в самом акте высказывания. Для этого используются разнообразные языковые средства, указывающие на речевую ситуацию, а именно, - перформативы, дейксисы (средства, указывающие на момент говорения, предусмотренные в языке), формы пространственно-временного ориентирования и т.д. Напротив, для М. Бахтина речь носит не процессуально - индивидуализированное, а диалогово - собирающее действие. М. Бахтин изучает все разнообразие субъекта в диалоге и коммуникации: как свое - чужое, Я - для-себя, чужое Я, Другой-для-меня, Я- для-другого, в идеале – диалогизм является принципом любого высказывания, и шире – является интерсубъективным, интертекстовым феноменом. Если в теории «производства» субъекта в языке французского ученого понятие диалогизма важно лишь постольку, поскольку лишь обращаясь к другому человеку, субъект называет себя «Я», то для человека М. Бахтина «быть - значит общаться

© Л.П. Шелюх, 2013

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
Центр соціально-політичних досліджень

ГРАНІ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ І
ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АЛЬМАНАХ

№ 11 (103) Листопад 2013

Видається з вересня 1998 року
Періодичність: 12 разів на рік

Дніпропетровськ
2013

Постановами президії ВАК України альманах внесено до переліку наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з:

- соціологічних наук (протокол №1-05/3 від 14.04.10),
- історичних наук (протокол №1-05/1 від 10.02.10),
- філософських наук (протокол №1-05/3 від 14.04.10),
- політичних наук (протокол №1-05/3 від 14.04.10).

Друкується за рішенням Вченої ради Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (Протокол № 4 від 31.10.13).

Редакція не завжди поділяє думки авторів та не відповідає за фактичні помилки, яких вони припустилися. Передрук - тільки з дозволу редакції.

АДРЕСА ВИДАВЦЯ ТА РЕДАКЦІЇ:
Видавництво «Грані»
вул. Чкалова, 25, Дніпропетровськ,
Україна, 49000
+38(056)744-38-35
almagrani@i.ua, www.grani.org.ua

ДРУК:
ПП Тремпольцев
вул. Мирна, 21, Дніпропетровськ,
Україна, 49066

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор:

Квітка С.А.

Заступники головного редактора:

Шевцов С.В., Кривошеїн В.В., Шляхов О.Б., Колесников К.М.

Випускний редактор:

Яценко Н.Ю.

Комп'ютерне макетування:

Касаткіна О.В.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Баштанник В.В.	д. держ. упр., проф.
Бобровська О.Ю.	д. держ. упр., проф.
Болебрух А.Г.	д. і. н., проф., акад. Укр. академії іст. наук
Бородін Є.І.	д. і. н., проф.
Бурлака Д.К.	д. філос. н., проф. (Росія)
Венгер Н.В.	д. і. н., проф.
Висоцький О.Ю.	д. п. н., проф.
Гнатенко П.І.	д. філос. н., проф., член-кор. Національної академії пед. наук України
Городяненко В.Г.	д. і. н., проф.
Гайнутдінова Л.О.	д. п. н., проф. (Росія)
Дрешпак В.М.	д. держ. упр., доц.
Іваненко В.В.	д. і. н., проф., акад. Укр. академії іст. наук
Катаєв С.Л.	д. соціол. н., проф.
Кирилюк Ф.М.	д. філос. н., проф., акад. Укр. академії політ. наук
Корх О.М.	д. філос. н., проф.
Кривошеїн В.В.	д. п. н., проф.
Липовська Н.А.	д. держ. упр., проф.
Лобанова А.С.	д. соціол. н., проф.
Нікілєв О.Ф.	д. і. н., проф.
Осетрова О.О.	д. філос. н., проф.
Побочий І.А.	д. п. н., проф.
Прокопенко Л.Л.	д. держ. упр., доц.
Пронякін В.І.	д. філос. н., проф.
Світленко С.І.	д. і. н., проф.
Святець Ю.А.	д. і. н., проф.
Серьогін С.М.	д. держ. упр., проф.
Суїменко Є.І.	д. філос. н., проф.
Сурмін Ю.П.	д. соціол. н., проф., акад. Укр. академії політ. наук
Токовенко О.С.	д. філос. н., проф., акад. Укр. академії політ. наук
Тупиця О.Л.	д. п. н., проф.
Удод О.А.	д. і. н., проф.
Хижняк Л.М.	д. соціол. н., проф.
Хміль В.В.	д. філос. н., проф.
Хожило І.І.	д. держ. упр., доц.
Шаров Ю.П.	д. держ. упр., проф.
Шевцов С.В.	д. філос. н., проф.
Шепєлєв М.А.	д. п. н., проф.
Шляхов О.Б.	д. і. н., проф.
Юрченко С.В.	д. п. н., проф.
Якунін В.К.	д. і. н., проф.

ІСТОРІЯ

Захарчин Н.Г. Громадські ради у селах Львівського повіту після виборів 1927 р.: соціально-економічний, політичний та національний аспекти	6
Воронін В.М. Введення нових почесних звань у нагородну систему УРСР в 60-ті роки ХХ сторіччя	10
Делія О.В. Історія Полтавської єпархії: історіографічний аспект	15
Красносілецький Д.П. Політична «гра» опозиціонера КП(б)У Якова Гальчевського	22
Фоміна О.В. Редьярд Кіплінг і Друга англо-бурська війна 1899 - 1902 рр.	27
Подгайко М.К., Сорока Ф.І. Другий танковий корпус СС у Курській битві	31
Вільховик О.В. Роль демобілізованих червоноармійців у формуванні радянської свідомості українського населення	36
Чучалін О.П. Закриття православних монастирів та храмів на Черкащині у 1920 – 1930-х роках як проміжний етап між конфіскацією та репресіями (на матеріалах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України)	42

СОЦІОЛОГІЯ

Абаніна Н.С. Становлення суб'єктів соціального опору як принцип розвитку України	49
Байрамова Е.Е. Споживач у системі корпоративної соціальної відповідальності	54
Баршацька Г.Ю. Маргінальність як соціальна проблема міста	60
Глушкова Л.В., Пододня О.О. Удосконалення ресурсного забезпечення соціального розвитку територіальних громад у Дніпропетровській області	64
Агарков О.А. Напрями соціальної роботи з молодією сім'єю: регіональний аспект	69
Васильченко О.А. Організація соціального захисту неповної сім'ї: теоретичний і практичний аспекти	74
Савош Г.П., Синицин А.О. Соціалізація маргінальних особистостей у системі закладів вищої освіти України на фоні трансформаційних процесів у суспільстві	80
Хомерікі О.А. Основи теоретико-методологічного аналізу інтернаціоналізації вищої освіти в контексті соціологічного дискурсу	87

ФІЛОСОФІЯ

Астахова Т.Г. Актуальні проблеми взаємозв'язку духовно-тілесного у філософії корифеїв Нового часу	94
Оборіна А.М. Сучасне буття людини, становлення соціальної та особистісної відповідальності	99
Козубцов І.М. Дисертація PhD – фрагмент формування фрактальної динамічної наукової картини світу знань	102
Янковський С.В. Образ спільності в соціально-культурному світі України	106
Шелюх Л.П. Сравнительная характеристика значения речевых высказываний у М. Бахтина и Э. Бенвениста	112

ПОЛІТОЛОГІЯ

Шатун В.Т. Антикризовий менеджмент як важливий чинник економічної безпеки держави	120
Климчук І.І. Історія формування феміністського напрямку в теорії міжнародних відносин	124
Шібель В.М. Мирний процес палестино-єврейського міжнаціонального конфлікту: уроки минулого	130
Ясірова Ю.Ф. Рух соціал-демократів (ЕДЕК) у партійній системі Кіпру	138

РЕЦЕНЗІЯ

Чемшит А.А. Размышления по поводу книг А.Н. Ермоленко «Комунікативна практична філософія: підручник» (К.: Лібра, 1999) и «Соціальна етика та екологія: монографія» (К.: Лібра, 2010)	144
---	-----